

genomen. In die lijn kozen vrijwillige jeugdhulpverleners van het adviesbureau van Pro Juventute vanaf de jaren zestig voor een nieuwe benaderingswijze van de jongeren, waarbij gedacht werd vanuit het kind in plaats van de ouders. Dat blijkt uit het volgende voorbeeld: 'Naar het verleden kijken ze zelden, en je mag blij zijn als ze naar de toekomst willen kijken. Ga met een meisje dat overweegt morgen weg te lopen, of een jongen die 'high' op het bureau komt, vooral niet zitten 'zaniken' over het verleden. Het spreekt ze niet aan. Ze zitten met een actueel conflict waar ze meestal een concreet antwoord op willen hebben'.

Met een dergelijke insteek stonden de vrijwilligers lijnrecht tegenover de professionele 'rest' van Pro Juventute die samenwerkte met de zogenaamd autoritaire, justitiële kinderbescherming. Door deze discrepantie ontstonden vele problemen, waarmee Pro Juventute jaren geworsteld heeft. Volgens Verkaik is het hoogst haalbare voor een instelling als Pro Juventute 'een organisatie en een methodiek die zo goed mogelijk passen bij de vraag om hulp binnen de marges die door de randvoorwaarden van de eigen tijd gevormd worden. Deze vraag om hulp wordt gesteld door individuele jongeren en ouders, maar ook vanuit de maatschappij'. De Stichting interculturele jeugdzorg Amsterdam, waar Pro Juventute na de fusie van 1 juli 1994 deel van werd, was volgens Verkaik hierop het antwoord.

Ellen van den Heiligenberg

P. Dorleijn, *Van gaand en staand want. De zeilvisserij voor en na de afsluiting van de Zuiderzee*, V, *Vollenhove en De Lemmer* (Publikaties van het Sociaal historisch centrum voor Flevoland LVIII; Franeker Van Wijnen, 1996, 348 blz., f79,50, ISBN 90 5194 145 5).

'De hier besproken boeken verschijnen echt om vijf voor twaalf', schreef ik in 1986 in dit tijdschrift (jaargang C1, 262) in een bespreking van de delen 1-4 van Dorlejns geschiedenis van de Zuiderzeevervisserij in de jaren tussen 1890 en 1945. Onlangs rondfietsend in de buurt van Bunschoten-Spakenburg kon ik mijn tekst van toen alleen maar onderschrijven. Het eens zo karakteristieke tweelingdorp, dat leefde van de opbrengsten van het agrarisch bedrijf en van de visserij, is nu omringd door uitgestrekte woonwijken en arealen vol lichte industrie van het atypische soort, die overal in Nederland de kenmerkende en herkenbare silhouetten van plattelandsgemeenten hebben overschaduwd. Ook dus langs de kust van de vroegere Zuiderzee.

Hoe anders het er daar uitzag en hoe anders het er daar aan toe ging, luttele tientallen jaren geleden, maakt Dorleijn duidelijk in zijn nu tot vijf delen uitgegroeide magnum opus *Van gaand en staand want*. In dat vijfde deel presenteert hij een rijkgeschakeerd beeld van het dagelijks leven, maar vooral van het visserijbedrijf in twee plaatsen langs de oostwal van de Zuiderzee gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw: Vollenhoven in de kop van Overijssel en De Lemmer in zuidwest-Friesland. Twee sociaal-cultureel nogal van elkaar verschillende plaatsen, waartussen - hoe dicht zij, zeker over water, toen ook bij elkaar lagen - nauwelijks connecties bestonden.

Vollenhoven. Zijn bewoners traditioneel van karakter, met een christelijke en een katholieke bevolkingsgroep, tolerant ten opzichte van elkaar ('Godsdienst, daar hadden we 't nooit over', zegt een van Dorlejns informanten met grote stelligheid); rond het midden van de negentiende eeuw een bestaan vindend in het agrarisch bedrijf, de kleinschalige, uit Twente overgewaaide textielnijverheid, en in de visserij, bescheiden van opzet en vanwege de ondiepe kustwateren ter plaatse beoefend met kleine schepen. In de tweede helft van de negentiende eeuw, mede als gevolg van de komst van een flinke groep vissers die hun langzaam afkalvende woonplaats

Schokland hadden verlaten, voor een groot deel overstappend op een nieuw middel van bestaan: de visserij op haring, bot, ansjovis en spiering in 'hun' noordoostelijk deel van de Zuiderzee.

De Lemmer, een havenplaats met een lange traditie in de kust- en beurtvaart, waarvan het wisselend resultaat ertoe leidde, dat menigmaal voor het levensonderhoud van de bewoners teruggewend moest worden op melkveehouderij en turfwinning; de visserij was er, begin negentiende eeuw, even onbelangrijk als het eieren rapen, het diende 'meerendeel tot eigen consumtie', zo meldt een contemporaine bron. Eind negentiende eeuw verandert dat beeld: het snel afnemende economische belang van de turfwinning en een hevige crisis in de veehouderij, veroorzaakt door het in Nederland op de markt komen van margarine en van goedkope buitenlandse boter, jagen de bewoners van het dan socialistische De Lemmer rond 1900 als het ware naar zee.

Op dat tijdstip vangt Dorleijn aan met zijn schets van leven en (visserij)bedrijf in Vollenhove en De Lemmer. Hij volgt bij het maken van die schets de oude, ons vertrouwde route. Hij begint met het verschaffen van biografische gegevens over zijn, veelal bejaarde, bronnen, en schetst vervolgens de lokale omstandigheden (een snuffe historie, de haven, de visgronden); via impressies, rijk aan informatie, van de nevenbedrijven (scheepswerf, zeilmakerij, taanderij), van de visverwerking, de vishandel en de vissersorganisaties komt hij dan tot de kern van zijn boek: de visserijtechnieken en de daarbij gebruikte scheepstypen.

Wederom biedt Dorleijn uitermate boeiende lectuur - waarvan het lezen ook ditmaal, door het gebruik van dialect, soms wel wat doorzettingsvermogen vergt. Wederom zijn er de fraaie tekeningen van zijn hand, die de inrichting van de schepen en het gebruik van de vistuigen verhelderen - een grote kracht van Dorleijns boeken. Verwijzingen naar eerdere delen in de serie brengen ordening aan in de verspreiding van vismethoden in het Zuiderzeegebied. Kwantitatieve gegevens over de samenstelling van de vissersvloten van Vollenhove en De Lemmer en over hun vangsten op zekere momenten in de behandelde periode, plus een (onmisbaar) register completeren het vijfde deel van een studie, waarvoor de auteur in 1990 van de Nederlandse Vereniging voor zeegechiedenis de J. C. M. Warnsinckprijs ontving.

Leo M. Akveld

Jan de Volder, *Benoît XV et la Belgique durant la grande guerre* (Institut historique belge de Rome. Bibliothèque XLI; Brussel, Rome: Belgisch historisch instituut te Rome, 1996, 297 blz., ISBN 90 74461 16 6).

In deze herwerking van een oorspronkelijk Italiaans proefschrift, die een ondertitel mist, analyseert een jonge Belgische historicus de politieke betrekkingen tussen het Vaticaan en België tijdens en na de Eerste Wereldoorlog (1914-1922). Hij is de eerste om een globaal beeld te geven op basis van de Vaticaanse bronnen. Hoofdbekommernis van de nieuwe paus Benedictus XV na het uitbreken van de vijandelijkheden, aldus De Volder, was zijn onpartijdigheid te affirmeren, en te beletten dat het rabiate en sterk ideologisch gekleurde nationalisme van de clerus aan beide kanten onherstelbare schade zou berokkenen aan de eenheid van de wereldkerk. In de eerste twee hoofdstukken worden de hieruit voortvloeiende spanningen met kardinaal Mercier, boegbeeld van het Belgische verzet tegen de Duitse bezetter, geschetst. De auteur karakteriseert op treffende wijze de eigenaardige relatie tussen Benedictus XV en de Mechelse aartsbisschop. Het Vaticaan trad op als beschermer van Mercier tegenover de Duitsers, maar deed dit om de scherpe kanten van het conflict bij te schaven en zo de weerstands-